Skol-biblioteket där allt är görligt

Lokalhistoria i lurarna, böcker i alla tänkbara former och möten med livs levande författare. För det prisbelönta biblioteket på Alléskolan i Åtvidaberg är ingen idé omöjlig.
– Biblioteket gör det lätt att vara modig,
säger läraren Elin Adell.

TEXT: KATARINA BJÄRVALL
FOTO: ANDERS RISTENSTRAND

I biblioteket på Alléskolan är böckerna sorterade bland annat efter ämne.

DET ÄR MÅNDAG förmiddag och action i Alléskolans bibliotek. Bibliotekarien Anna Danielsson tar emot en grupp åttondeklassare som ska förbereda sig för att hjälpa pensionärer att hantera appar i mobilen. När de är klara skyndar hon i väg för att följa med grundsärskolans elever ner i en gruva – med hjälp av VR-glasögon.

Hennes kollega Karin Nielsen Lundin, som nyss kommit tillbaka från ett klassrum där hon högläst boken *Bråkiga bokstäver*, tar hand om ett gäng sjätteklassare som sveper in på spaning efter spänning. En pojke passar på att låna en livs levande pappersbok. Den vill han läsa samtidigt som han lyssnar på den, inför ett digitalt möte som hans klass ska ha med författaren.

Ja, här i biblioteket möts papper och paddor, pärmar och skärmar, kärleksromaner och källkritik. Och skolans olika professioner, för det som kanske starkast utmärker Alléskolans prisbelönta bibliotek är en tät samverkan mellan bibliotekarier och andra yrkesgrupper på och runt skolan.

– Här finns de som hjälper oss att sy ihop de drömmar vi har, säger Elin Adell, lärare i spanska och svenska i årkurs 6–9.

ALLÉSKOLAN I ÖSTGÖTSKA Åtvidaberg är en 4–9-skola med ungefär 700 elever, bland dem 25 i grundsärskola. År 2019 fick skolans bibliotek utmärkelsen Årets skolbibliotek av Nationella skolbiblioteksgruppen. Motiveringen lyfte fram verksamhetens höga ambitioner för alla elever, oavsett förutsättningar, och den tydliga kopplingen till skolans kunskapsmål, något som har gett resultat på nationella proven.

Annat var det för tio år sedan. Då var Alléskolans bibliotek bara ett rum med osorterade böcker i lådor där lärare och elever fritt fick famla runt. En inte helt ovanlig situation för ett skolbibliotek på en mindre ort.

I dag har biblioteket tre anställda som samarbetar systematiskt med skolans lärare. Och med till exempel kommunens kulturarvsstrateg, som just denna eftermiddag ska besöka klass 6B för att presentera temat gruvor och bruk. En utgångspunkt är den gamla bruksorten Åtvidabergs egna koppargruvor, en annan är boken *Gruvan* av Sara Lövestam som biblioteket har försett klassen med.

Biblioteket är stiligt inrett: djuphavsblå väggar bakom ljusa hyllor som rymmer luftigt placerad läsning. Populära skönlitterära serier lyfts fram med stora loggor, till exempel Harry Potter, och med små symboler på bokryggarna som visar om de handlar om sport eller kärlek, hästar eller humor.

– Biblioteket saxar in det lärarna behöver, säger Anna Jangbrand, rektor för årskurs 4–6, och slår sig ner i en ombonad fåtölj.

”Här finns de som hjälper oss att sy ihop de drömmar vi har.”

Ett år hade skolans nior låga resultat på de delar av nationella proven i SO som syftar till att ringa in källkritik. Anna Jangbrand berättar:

– Då utarbetade vi en plan och så gjorde vi en satsning. Och året efter låg våra nior i topp på frågorna som hade med källkritik att göra. Så det projektet har givetvis blivit en stående del i vårt årshjul.

SKOLBIBLIOTEKARIEN Anna Danielsson är ansvarig för det. Tillsammans med kommunens kulturarvsstrateg har hon tagit fram autentiska historiska källor för niorna att ta del av: protokoll, brev och andra dokument. En del är kopplade till Åtvidabergs FF, en tidigare allsvensk fotbollsklubb, andra till ortens nu nedlagda gruv- och bruksverksamhet.

Men Anna Danielsson prioriterar också mer aktuella ämnen, som var man söker information om det svenska valet.

– Tittar jag på SVT eller Tiktok? Och då blir det intressant, för många av partierna finns ju på Tiktok nu. Vad betyder det? Det blir jättebra diskussioner.

Skolan jobbar också hårt för att

”Läs en sida i boken– är det tre ord eller fler du inte förstår så välj en annan bok”. Skolbibliotekarien Karin Nielsen Lundin tipsar Ehlvin Penttinen och Ville Hjelm.

Skolbibliotekarien Anna Danielsson peppar elever som ska ut och hjälpa pensionärer att hantera digital teknik.

"Det är viktigt att väva samman skolbiblioteket med undervisningen som helhet", säger rektor Anna Jangbrand (t v), här med skolbibliotekarien Anna Danielsson.

Resursen Åke Grimstedt (t v) och läraren Arvid Norell (t h) samt Tuva Lindholm och Hilma Gärme Strand lyssnar på lektionen om lokalt kulturarv.

Roy Andersson, kulturarvsstrateg på Åtvidabergs kommun, undervisar om ortens gruv- och brukshistoria. Inspirationen kommer från Sara Lövestams bok *Gruvan*.

I biblioteket får eleverna hjälp och pepp. Skolbibliotekarien Karin Nielsen-Lund försöker få elever att bryta stereotypa mönster när de läser.

stärka elevernas läsförståelse och särskilt pojkarnas. Detta sedan en granskning från Skolinspektionen visade att pojkar på Alléskolan – precis som på många skolor – generellt halkat efter.

Rektor Anna Jangbrand förklarar:

– Tidigare var det flickor som inte lyckades på samma nivå som pojkar i matematik och naturorienterande ämnen. Nu har flickor gått om. Så vilka insatser gjorde vi för dem? Ja, det var att jobba mycket närmare med studieteknik och läsförståelse i mindre sammanhang. Det är så vi måste möta även pojkar.

HÄR HAR BIBLIOTEKET använt metoden *Reading Power* som tagits fram av den kanadensiska lärarutbildaren Adrienne Gear. Målgruppen är mellanstadiet och syftet bland annat att bygga upp det tålamod som läsning kräver.

Skolbibliotekarien Karin Nielsen Lundin är försiktig med att prata om pojkar som grupp, men kan ändå se att många väljer faktaböcker kopplade till något fritidsintresse.

– Biblioteket är navet, säger Elin Adell, lärare i spanska och svenska.

– Så vi har anpassat vårt bestånd. Till exempel har vi gjort en fotbollshylla, där vi blandar fakta, biografier och skönlitterära böcker. Då kan vi liksom lura pojkarna att titta också på skönlitteraturen. Och så har vi köpt in en serie böcker om epatraktorer.

EN DEL KILLAR säger att de inte tycker om att läsa om känslor och tankar, berättar Karin Nielsen Lundin.

– Men om de provar en sådan bok kan de komma tillbaka och vilja ha mer. En del är tänkande läsare utan att veta om det.

Lärarna drar stor nytta av bibliotekets resurser. Genom projektet kring läsförståelse har Arvid Norell, klasslärare i årskurs 6, fått färdiga lektionsplaneringar. Det börjar med skönlitteratur i femman och går i sexan vidare till facklitterära texter, läroböcker, faktarutor och kartor.

– Allt är görligt. Nu ska vi arbeta med 1700- och 1800-tal i historien, då går jag genast till biblioteket och frågar: Vad kan vi läsa?

Alléskolans bibliotek

Skolbiblioteket på Alléskolan prisades 2019 med utmärkelsen Årets skolbibliotek av Nationella skolbiblioteksgruppen, ett nätverk av intressenter inom biblioteksverksamhet. Biblioteket har även åtta gånger fått föreningen DIK:s utmärkelse Skolbibliotek i världsklass. Och bibliotekets verksamhet lockade våren 2022 skolminister Lina Axelsson Kihlblom att komma på besök.

Så jobbar biblioteket – exempel:

- Servar lärare med böcker som knyter an till ett aktuellt arbetsområde, till exempel 1700-tal, hbtqi, riksdagsval.
- Arrangerar boksamtal i smågrupper där två bibliotekarier och två lärare delar på en klass.
- Bjuder in författare till besök, digitalt eller på plats.
- Ger alla klasser i årskurserna 4, 5 och 6 intensivläsning med särskilt fokus på avkodning och tålamod. Metoden presenteras av den kanadensiska lärarutbildaren Adrienne Gear i boken *Reading Power*. Tester på Alléskolan innan och efter visar att metoden ger effekt.
- Arbetar med källkritik och källtillit i årskurs 9 varje höst.
- Arrangerar så kallade pulspromenader till lokalhistoriska platser där eleverna får lyssna till texter skrivna av forskaren Claes Klasander på Linköpings universitet och inlästa av elever på skolan med hjälp av appen Story Spot.
- Gör tydligt att alla sätt att tillgodogöra sig en bok är lika mycket värda. Att lyssna är inget avvikande.

Elin Adell berättar om när hon ville arbeta med temat minoritetsspråk och vände sig till biblioteket, som bjöd in den samiska författaren Ann-Helén Laestadius på besök.

– Och vi ska snart även få hit en tvättäkta fackförfattare för att höra

Eleven Ehlvin Penttinen väljer bland de trendande böckerna på Alléskolans bibliotek.

”Så det gör inget om böcker försvinner från vårt bibliotek.”

om hela processen kring research och källkritik från någon som faktiskt jobbar så. Biblioteket gör att vi lärare kan vara modiga och kasta oss ut, säger Elin Adell.

Hon lyfter fram projektet ”Book buddies”, där elever i åttan berättar för elever i fyran om böcker de själva läste på låg- och mellanstadiet. Det blir många glada ”ååå!” när tonåringarna minns läsning som betytt mycket för dem.

– Läsningen blir mer än bokstäver på ett papper.

Så är det dags för kulturarvsstrategen Roy Andersson att möta klass 6B.

Det var 2018 som han jobbade fram projektet tillsammans med bibliotekarier och lärare. Året därpå testade de det i en klass och sedan dess har det rullat i hela årskurs 6, för varje år snäppet förbättrat. I år har man för första gången också involverat särskolan.

EN INSPIRATIONSKÄLLA ÄR Sara Lövestams *Gruvan*, en berättelse om en flicka som dras in i ett mysterium kring en gammal järngruva. Denna roman matchas med en autentisk självbiografisk skildring av en liten pojkes liv som hantlangare åt en gruvsmed nära Åtvidaberg i mitten av 1800-talet.

På så vis omfattar projektet en rad skolämnen: svenska, historia, teknik och naturkunskap. Plus förstås källkritik.

Roy Andersson inleder med ett bildspel som visar äldre tiders gruv- och bruksverksamhet i Åtvidaberg. En elev berättar att hans farfars pappa jobbade i gruvan, en annan att hon senast i går sjöng i kyrkan som syns på en av bilderna.

INTE ALLA ELEVER har det lokala kulturarvet så självklart till hands, men då griper skolbiblioteket in med sitt kompensatoriska uppdrag. Exempelvis får klasserna ge sig ut på så kallade pulspromenader till platser där de får lyssna till en text som knyter an till lokalhistorien ur ett barnperspektiv.

Och biblioteket har även andra sätt att försöka kompensera de elever som får mindre stöd hemifrån. Till exempel att tillåta bokstölder. För medan det finns elever vars föräldrar läser högt för dem varje kväll så finns det andra som kanske inte har en enda bok hemma.

– Så det gör inget om böcker försvinner från vårt bibliotek. Då blir det någon som i alla fall har minst en bok hemma, säger Karin Nielsen Lundin. ◆